

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№6(3)

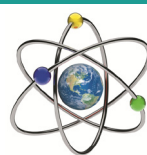
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 356 sahifa,
9-iyun, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijranovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

O'zbek bolalar folklorining etnopsixologik jihatlarini o'rganishning ahamiyati.....	10
<i>Alimbayeva Shaxlo Tursunovna</i>	
The Convergence of Educational Paradigms: Policy Borrowing, Adaptability, and Institutional Reform in Uzbekistan's Modern School System	15
<i>Lola Rakhmonovna Djurakulova, Karina Eduardovna Bushevskaya</i>	
Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida valeologik kompetensiyalarni rivojlantirish	21
<i>Xudoyberdiyev G'iyosiddin Baxtiyor o'g'li, Mamatqulov Davronbek Abdig'apparovich</i>	
Autizm spektridagi buzilishlarga ega bolalar rivojlanishida STEAM ta'lim texnologiyasining pedagogik ahamiyati.....	25
<i>Ne'matova Hilola Ikrom qizi, Ahmadova Zuhra Adizovna</i>	
Ozodlikdan mahrum qilingan shaxsning jazoni ijro etish muassasasidagi moslashuvining psixologik xususiyatlari	30
<i>Saydullayeva Muxabbat Abdullayevna</i>	
Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini rivojlantirishning pedagogik ahamiyati.....	33
<i>Shodiyeva Gulruh Xayrullayevna, Ergasheva Farog'at</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida gamifikatsion topshiriqlar asosida divergent fikrlashni shakllantirishning didaktik mexanizmlari.....	37
<i>Jalilov Muhammadali Abdumutalibovich, Saloydiovva Sevaraxon Mahammadsharif qizi</i>	
Darsdan tashqari mashg'ulotlarda boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy faoliyat tajribasini shakllantirish	41
<i>Sayfiddinova Muxlisa Sayfiddinovna</i>	
Harbiy xizmatchilar oilalarida inqirozlarni profilaktika qilishda ijtimoiy-psixologik xizmatlarning o'rni	45
<i>Sh. S. Kurbanova</i>	
Yosh onalarning pedagogik kompetensiyalariga oid ilmiy-nazariy yondashuvlar	49
<i>Yuldasheva Zulayxo Sadullayevna</i>	
Роль нарративно-экспозиционной терапии при работе с детьми, репатрированными из ЗОН вооружённых конфликтов	53
<i>Юлдашев Санжар Рузимуродович</i>	
Boshlang'ich sinf texnologiya darslarida zamonaviy pedagogik texnologiyalar: muammo va uning yechimlari.....	57
<i>Mamatova Karomat Ilhomjonovna</i>	
Bitiruvchi sinf o'quvchilarini kasb-hunarga yo'naltirish jarayonlarida individual yondashuvning ahamiyati ...	61
<i>Asilova Sanobar Xatamboevna</i>	
Optika bo'limini o'qitishning didaktik asoslari.....	66
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Shomurodova Maftuna Tolibjon qizi, Rayimova Muazzam Xolbobo qizi</i>	
Bo'lajak informatika o'qituvchilarida kompyuter grafikasiga oid kompetensiyalarni rivojlantirish uchun Gamified Project-Based Learning asosidagi integrativ metodika ishlab chiqish	69
<i>D. Y. Pulatova, G' R. Berdiyev</i>	
Psixologik savodxonlikning o'smirlar akademik savodxonligiga ta'siri.....	76
<i>Fayzullayev Mirzaodil Mirzamurodovich</i>	
Umumiy o'rta ta'lim maktablarida fizika darslarida loyihaviy ta'limni qo'llashning pedagogik asoslari	81
<i>Ismonov Turgunpulat To'liqinovich</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning tabiatga oid kompetensiyalarini rivojlantirishda mashg'ulot, ekskursiya va sayrlardan foydalanish metodikasi.....	84
<i>Maripova N. X.</i>	
Individual yondashuvga asoslangan pedagogik mexanizmlarni amaliyotga joriy etish metodikasi	88
<i>Nurova Malika Abduzairovna</i>	

Communicative Learning as a Basis for Critical Thinking Development	92
<i>Petrosyan Nelya Valerevna, Khalilova Farangiz Khoshimovna</i>	
Nikohdan oldingi hissiy-emotsional kompetentlikni rivojlantirishning ijtimoiy-psixologik omillari	97
<i>Raximova Gulxayo Alisherovna</i>	
Talabalarda chidamkorlikni rivojlantirishning ahamiyati	100
<i>Shaalimov Muxtorsha Atxamovich</i>	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda ertaklar orqali tarbiya berish usullari	105
<i>X. Sh. Ochilova</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarning ijtimoiy kompetensiyasini rivojlantirishda interfaol ta'lim texnologiyalarining samaradorligi	109
<i>Xalilova Dilnoza Furkatovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kitobxonlik madaniyatini kreativ yondashuvlar asosida shakllantirish imkoniyatlari	112
<i>Xolyigitova Bahoroy Kimsanboyevna</i>	
Bo'lajak buxgalteriya hisobi va audit sohasidagi talabarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning nazariy asoslari	117
<i>Arziyeva Visola Namozovna</i>	
Boshlang'ich ta'lim mazmunini tizimlashtirishning didaktik va aksiologik tamoyillari	121
<i>Shabbazova Dilfuza Ruzikulovna</i>	
Munis Xorazmiy devonining o'rganilishi va uning tarixiy-etimologik tahlili	125
<i>Sharopova Durdona Azim qizi</i>	
Raqamli texnologiyalar asosida pedagogik kompetensiyalarni takomillashtirish asoslari	129
<i>Tashmatova Gulzoda</i>	
Maktabgacha ta'limda steam yondashuvining didaktik imkoniyatlari	133
<i>To'xtaboyeva Maftunaxon G'aniyevna</i>	
Raqamli pedagogikaning zamonaviy ta'lim rivojlanishidagi o'rni	137
<i>Tojiyeva Asila Abdimannon qizi, Pardayeva Ra'no Eshboyevna</i>	
Talabalar jamoasida uchraydigan nizoli vaziyatlarning diagnostik tahlili	142
<i>Vaxobova Muxtabar Nurmuhimmat qizi</i>	
Kreativ yondashuv asosida talabalarining kasbiy sifatlarini shakllantirish	146
<i>Xolmatova Gulhayo Ulug'bekovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyasining psixologik asoslari	151
<i>Xurvaliyeva Tarmiza Latipovna</i>	
Umumta'lim maktab direktorlarining boshqaruv samaradorligini oshirishda media va axborot savodxonligini rivojlantirish modelini takomillashtirish	156
<i>Abdulxakimova Ziyoda Latibjon qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining darsda muammoli STEAM loyihalarini yaratish ko'nikmalarini rivojlantirish	161
<i>M. S. Achilova</i>	
Optik tushunchalarni shakllantirish metodikasi	165
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Cho'liyeva Sofiya Sobirjon qizi, Shog'dorova Moxinur Bobomurot qizi</i>	
PHET simulyatsiyalari yordamida optikani o'rgatish	169
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Toshmirzayeva Buvioysha Panji qizi, Ruziyeva Jasmina Sirojiddin qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilari ijodiy fikrlashini o'ziga xos jihatlari	173
<i>Gafurova Shoxista Erali qizi</i>	
O'zbekiston hududlarida yengil atletika infratuzilmasi va sportchilar tayyorlash tizimini tashkiliy-boshqaruv asoslari	178
<i>Hakimova Mushtariybonu Hamidovna, Tursunpolatova Ziyoda Jahongir qizi</i>	
O'zbekistonda mustaqil fikrlash muammosi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar tahlili	181
<i>Tursunova Dilbar Zafarovna</i>	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS	Methodology for Developing Competencies in Primary Education and the Communicative Analysis of Oral Speech..... 184 Turumbetova Aygul Yusupbaevna	184
	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini "Tarbiya" darslarida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga o'rgatish metodikasi 189 Ummatkulova Sayyora Shovkatovna	189
	Boshlang'ich sinflarda matematika ta'limini tashkil etish 191 Saydullayeva Shabbona Ashraf qizi, Axtamqul Azamqulov, Anvar Yusupov	191
	Metakognitiv xabardorlik ko'rsatgichlarining ta'lim shakliga bog'liqligi..... 195 Ermatova Robiya Bekjonali qizi	195
	The Integration of Artificial Intelligence Technologies in Esp Instruction: Enhancing Professional Communicative Competence in Higher Education 199 Ismailova Shaira Ferdausovna	199
	Intercultural Communicative Competence in English Language Teaching: Preparing Global Learners 204 Maqsudova Gulnoz Olimovna	204
	Teaching Reading Through Multimodal Texts: Enhancing Comprehension and Engagement in EFL Classrooms 208 Norboyeva Shahnoza Jo'rabek qizi	208
	Digital Technologies and Cognitive Competence Development in English Language Teaching 212 Sharipova Muhabbat Erkinovna	212
	Raqamli ta'lim muhitida sun'iy intellektga asoslangan elektron o'quv resurslarini loyihalashning konseptual-pedagogik asoslari va didaktik muammolar tahlili..... 216 Shirinov Feruzjon Shuxratovich, Raxmonov Ziyodillo Xusanovich	216
	Boshlang'ich ta'limda timss mezonlari: kontekstli muammolarga yondashuv 222 Yo'ldoshev Farhodjon Baxtiyor o'g'li	222
	O'qituvchilarning qadriyatlarini va stressga barqarorlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikning psixologik tahlili 227 Yuldashova Dilafuz Shavkatovna	227
	Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentsiyasini shakllantirish pedagogik muammo sifatida 229 Safarova Madina Azamat qizi	229
	Социально-психологические особенности отношения студентов к использованию искусственного интеллекта chatgpt в образовательной деятельности..... 233 Аскарлова Гулрух Оринбасаровна	233
	Диалог культур в произведениях русскоязычных писателей Узбекистана XXI века 239 Чернова Татьяна Алексеевна, Отакулов Ғолиб	239
	Русский язык как пространство межкультурной коммуникации в литературе Узбекистана 242 Чернова Татьяна Алексеевна, Имамов Жавлонбек, Абдурахмонов Элбек	242
	Umumta'lim maktablarida jismoniy tarbiya va sport tadbirlarining asosiy shakllari 245 Abdulkarimov Nurmaxan Amirxanovich	245
	Orol bobo obrazi orqali inson va tabiat birligining talqini 249 Hayotova Diyora Hamid qizi	249
	Yosh taekvondochilarda (10–12 yoshli) kuch, tezkorlik va ephillik sifatlarini takomillashtirish metodikasi .. 254 Iminova Z. B., Nazarova M. A.	254
	Oliy ta'lim muassasasi kafedra mudirlarida liderlik xususiyatini rivojlantiruvchi ijtimoiy-psixologik omillar 258 Mamatkulova Kimyoxon Abdujalilovna	258
	Mediafalsafaning oliy ta'lim tizimidagi didaktik imkoniyatlari va pedagogik funksiyalari 265 Mirabdullayev Izzatillo Isroiljon o'g'li	265
	Maktabgacha ta'lim tashkiloti kun tartibini to'g'ri tashkil etishda tarbiyachining roli..... 271 Muminova Gulasal Baxodirovna	271
	Soft Skills yondashuvi asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida pedagogik muloqot madaniyatini shakllantirish 275 Quvonova Nodirabegim Shavkat qizi	275
	Tasviriy faoliyat jarayonida eshitishda nuqsoni bo'lgan o'quvchilarning kognitiv jarayonlarini rivojlantirish .. 280 Sadirova Kamola Giyozovna	280

Inklyuziv ta'lim sharoitida maxsus pedagogik metodlar orqali o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvini ta'minlash.....	284
<i>Suyunova Kamola Jamshed qizi, Suvonova Kamola Rayimkulovna</i>	
Web-dizayn texnologiyalari asosida bo'lajak informatika va axborot texnologiyalari o'qituvchilarining raqamli kompetentligini shakllantirish metodikasi	287
<i>Ulmasbek Abdubanapovich Yuldashev, Prof. Dr. Ayhan Istanbulu</i>	
O'smirlar axloqiy rivojlanishining psixologik determinantlari va ularni takomillashtirish mexanizmlari	293
<i>Umaraliyev Muzaffarjon Muhammadjon o'g'li</i>	
Oliy ta'limda o'zbek tili fanini o'qitish: muammo va yechimlar	297
<i>Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna</i>	
Folklor motivlarining bolalar xarakteri shakllanishidagi o'rni.....	300
<i>Safarova Nigora Oxunjonovna, Sayfilloyeva Jasmina Jahongirovna</i>	
Kreativ pedagogga qo'yiladigan talablar va uni shakllantirish bosqichlari.....	304
<i>Abdialimova Maxfuza Safarboy qizi</i>	
Biologiya darslarida STEM va biotexnologiya integratsiyasining nazariy poydevori	307
<i>Abdusamatov Abduqodir Norqul o'g'li</i>	
The Effectiveness of Project-Based Learning in Developing 21 st -Century Skills Among EFL Learners	314
<i>Axmatova Munisa Orif qizi</i>	
Autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalarning o'yin faoliyati asosida ijtimoiylashuvi.....	320
<i>P. M. Pulatova, El'muradova Madina Yangiboy qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyalarini xalq og'zaki ijodi asosidagi didaktik o'yinlar orqali rivojlantirishning lingvopsixologik va tarbiyaviy mexanizmlari.....	326
<i>Muqimova Gullola Qobil qizi, Sultonov Humoyun Ulug'murodovich</i>	
Tillarni o'qitish jarayonini modellashtirishning metodologik asoslari.....	330
<i>Nurkeldi Jarasbayev</i>	
Sun'iy intellekt texnologiyalarining informatika ta'limidagi o'rni va ahamiyati	334
<i>Abdullayev Abubakir Narzullayevich, Xurozboyeva Sevinch Abror qizi</i>	
Научно-методологические основы организации психопрофилактической и психокоррекционной работы в практической психологии	337
<i>Ядгарова Озода Ибрагимовна</i>	
Raqamli ta'lim muhitida birlamchi manbalar bilan ishlashning sun'iy intellektga asoslangan pedagogik-metodik mexanizmlari	342
<i>Yursinboyev Jaxongir Mexrojiddin o'g'li</i>	
Zamonaviy biologiyada umumiy genetikaning o'rni va istiqbollari	348
<i>Ko'bayev Jurabek Eshmamatovich</i>	
Разработка системы мониторинга информационной безопасности для высших учебных заведений...	352
<i>Хамроев Шохбоз Султонмуродович</i>	

AUTIZM SPEKTRI BUZILISHI BO'LGAN BOLALARNING O'YIN FAOLIYATI ASOSIDA IJTIMOIYLAHVUVI

P. M. Pulatova

O'zbekiston milliy pedagogika universiteti
pedagogika fanlari nomzodi,
oligofrenopedagogika kafedrası o'qituvchisi, professor

El'muradova Madina Yangiboy qizi

O'zbekiston milliy pedagogika universiteti
maxsus pedagogika va inklyuziv ta'lim fakulteti
Oligofrenopedagogika mutaxassisligi 1-kurs magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada autizm spektri buzilishi (ASB) bo'lgan bolalarning ijtimoiylashuv jarayonida o'yin faoliyatining roli o'rganiladi. Zamonaviy inklyuziv ta'lim va maxsus pedagogikada ASB bo'lgan bolalarda ijtimoiy muloqot, o'zaro ta'sir ko'nikmalari, hissiy sezgirlik va moslashuvchan xulq-atvorni rivojlantirish muhim ilmiy hamda amaliy masalaga aylangan. Maqolada ASB bo'lgan bolalar o'rtasida ijtimoiy ishtirok va integratsiyani rivojlantirishda tuzilgan, ramziy, hamkorlikdagi va terapevtik o'yin faoliyatining pedagogik hamda psixologik ahamiyati ta'kidlangan. Bundan tashqari, maqolada o'yinga asoslangan ta'lim muhiti orqali ijtimoiy kompetensiyani oshirishga qaratilgan zamonaviy yondashuvlar, aralashuv strategiyalari va ta'lim amaliyotlari muhokama qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, maqsadli va to'g'ri tashkil etilgan o'yin faoliyati autizm spektridagi bolalarning ijtimoiy o'zaro ta'sirini, hissiy o'zini o'zi boshqarishini hamda umumiy ijtimoiy moslashuvini yaxshilashga sezilarli hissa qo'shadi.

Kalit so'zlar: autizm spektri buzilishi, ijtimoiylashuv, o'yin faoliyati, inklyuziv ta'lim, ijtimoiy kompetensiya, muloqot ko'nikmalari, tengdoshlar bilan o'zaro ta'sir, maxsus ta'lim, xulq-atvorni rivojlantirish, o'yinga asoslangan aralashuv.

Abstract: This article examines the role of play in the socialization process of children with Autism Spectrum Disorder (ASD). In modern inclusive education and special pedagogy, the development of social communication, interaction skills, emotional sensitivity, and adaptive behavior in children with ASD has become an important scientific and practical issue. The article emphasizes the pedagogical and psychological significance of structured, symbolic, collaborative, and therapeutic play activities in fostering social participation and integration among children with ASD. In addition, the article discusses current approaches, intervention strategies, and educational practices aimed at enhancing social competence through a play-based learning environment. The findings indicate that appropriately designed play activities contribute significantly to improving social interaction, emotional regulation, and overall social adaptation of children on the autism spectrum.

Key words: Autism Spectrum Disorder, socialization, play activities, inclusive education, social competence, communication skills, peer interaction, special education, behavioral development, play-based intervention.

Аннотация: В данной статье рассматривается роль игры в процессе социализации детей с расстройством аутистического спектра (РАС). В современном инклюзивном образовании и специальной педагогике развитие социальной коммуникации, навыков взаимодействия, эмоциональной чувствительности и адаптивного поведения у детей с РАС стало важной научной и практической задачей. В статье подчёркивается педагогическое и психологическое значение структурированных, символических, совместных и терапевтических игровых занятий в развитии социальной активности и интеграции детей с РАС. Кроме того, рассматриваются современные подходы, стратегии вмешательства и образовательные практики, направленные на повышение социальной компетентности посредством игровой образовательной среды. Результаты исследования показывают, что правильно организованные игровые занятия вносят значительный вклад в улучшение социального взаимодействия, эмоциональной регуляции и общей социальной адаптации детей с аутизмом.

Ключевые слова: расстройство аутистического спектра, социализация, игровые занятия, инклюзивное образование, социальная компетентность, коммуникативные навыки, взаимодействие со сверстниками, специальное образование, поведенческое развитие, игровое вмешательство.

KIRISH

Autizm spektri buzilishi (ASB) bolalarning ijtimoiy muloqoti, xulq-atvor moslashuvchanligi va atrof-muhit bilan o'zaro ta'siriga ta'sir qiluvchi eng keng tarqalgan neyrorivojlanish buzilishlaridan biri sifatida e'tirof etiladi. So'nggi xalqaro tadqiqotlarga ko'ra, ASBning tarqalish darajasi oxirgi o'n yilliklarda sezilarli ravishda oshgan bo'lib, bu holat uni ta'lim, psixologiya va ijtimoiy fanlar sohasidagi ustuvor tadqiqot yo'nalishlaridan biriga aylantirdi. ASB bo'lgan bolalar ko'pincha ijtimoiy munosabatlarni boshlash va davom ettirish, ijtimoiy signallarni tushunish, guruh faoliyatida ishtirok etish hamda jamiyatning ijtimoiy talablariga moslashishda qiyinchiliklarga duch keladilar. Mazkur qiyinchiliklar ularning ta'lim muassasalari va kengroq ijtimoiy muhitga muvaffaqiyatli integratsiyalashuv imkoniyatlarini cheklashi mumkin.

So'nggi yillarda inklyuziv ta'limni rivojlantirishga qaratilgan global tashabbuslar rivojlanishida o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lgan bolalarning ijtimoiy integratsiyasini qo'llab-quvvatlaydigan samarali pedagogik mexanizmlarni ishlab chiqish zarurligini yanada kuchaytirdi. Shu nuqtai nazardan, o'yin ta'lim olish, muloqot qilish va ijtimoiy ishtirokni rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali rivojlantiruvchi vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. An'anaviy o'qitish yondashuvlaridan farqli ravishda, o'yin bolalar uchun ijtimoiy rollarni o'rganish, muloqot ko'nikmalarini amalda qo'llash hamda tengdoshlari va kattalar bilan mazmunli munosabatlar o'rnatish imkonini beruvchi tabiiy muhitni yaratadi.

O'yinga asoslangan ijtimoiylashuvning nazariy asoslari Lev Vygotskiy, Jan Piaje va Jerom Bruner kabi taniqli olimlarning ilmiy qarashlarida o'z aksini topgan. Ushbu olimlar o'yinning bolalarning kognitiv va ijtimoiy rivojlanishidagi markaziy o'rnini alohida ta'kidlaganlar. Ularning nazariyalariga ko'ra, o'yin bolalarga ijtimoiy me'yorlarni o'zlashtirish, ramziy tafakkurni rivojlantirish va mazmunli ijtimoiy tajriba orttirish imkonini beradi. ASB bo'lgan bolalar uchun bunday imkoniyatlar ayniqsa muhim hisoblanadi, chunki ularda ijtimoiy o'rganish jarayoni ko'pincha maqsadli qo'llab-quvvatlash va tizimli pedagogik aralashuvlarni talab qiladi.

Zamonaviy tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, o'yinga asoslangan aralashuvlar ASB bo'lgan bolalarda ijtimoiy muloqot, qo'shma e'tibor, hissiy ifoda va hamkorlikdagi xulq-atvor ko'rsatkichlarini sezilarli darajada yaxshilaydi. Strukturaviy o'yin mashg'ulotlari, tengdoshlar vositachiligidagi o'yinlar, rolli o'yin faoliyatlari va terapevtik o'yinlar bolalarning ijtimoiy munosabatlarni boshlash, turli vaziyatlarga mos ravishda javob qaytarish hamda do'stona munosabatlarni rivojlantirish qobiliyatlarini oshirishi ilmiy jihatdan asoslangan. Bundan tashqari, o'yin ijtimoiy vaziyatlar bilan bog'liq tashvish va xavotirni kamaytirib, faol ishtirokni rag'batlantiruvchi qulay psixologik muhitni yaratadi.

Mavzuning dolzarbligi autizmlil bolalar sonining dunyo miqyosida ortib borayotgani hamda ijtimoiy integratsiyani qo'llab-quvvatlovchi dalillarga asoslangan ta'lim amaliyotlariga bo'lgan ehtiyojning kuchayishi bilan belgilanadi. Ta'lim muassasalari, rehabilitatsiya markazlari va oilalar autizmlil bolalarning ijtimoiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash hamda ularning hayot sifatini yaxshilashga xizmat qiluvchi innovatsion usullarni izlamodalar. Shu sababli autizmlil bolalarning o'yin faoliyati orqali ijtimoiylashuvini o'rganish zamonaviy maxsus pedagogika va rivojlanish psixologiyasining muhim ilmiy-amaliy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Ushbu maqolaning maqsadi autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalar uchun o'yinga asoslangan ijtimoiylashuvning nazariy va amaliy asoslarini tahlil qilish, samarali pedagogik yondashuvlarni aniqlash hamda inklyuziv ta'lim muhitida ijtimoiy kompetensiya, muloqot ko'nikmalari va moslashuvchan xulq-atvorni rivojlantirishda o'yin faoliyatining ahamiyatini baholashdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Autizm spektri buzilishi (ASB) bo'lgan bolalarni o'yin faoliyati orqali ijtimoiylashtirish masalasi xalqaro va milliy ilmiy adabiyotlarda keng o'rganilgan mavzulardan biri hisoblanadi. Tadqiqotchilar o'yin nafaqat hordiq chiqarish vositasi, balki bolalarning ijtimoiy, hissiy, kognitiv va kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi muhim mexanizm ekanligini ta'kidlaydilar.

O'yinga asoslangan rivojlanishning eng muhim nazariy asoslaridan biri Lev Vygotskiy tomonidan ishlab chiqilgan. Unga ko'ra, o'yin bolalar uchun "yaqin rivojlanish zonasi"ni yaratadi va ushbu jarayonda ular o'zlarining mavjud rivojlanish darajasidan yuqori bo'lgan ijtimoiy rollar hamda xulq-atvor shakllarini o'zlashtirish imkoniyatiga ega bo'lalilar. Vygotskiyning fikricha, o'yin davomida yuzaga keladigan ijtimoiy o'zaro ta'sir madaniy me'yorlar va muloqot ko'nikmalarining shakllanishiga xizmat qiladi. Ushbu yondashuv, ayniqsa, ijtimoiy muloqotdagi qiyinchiliklar tufayli kundalik hayotda faol ishtirok etishda muammolarga duch keladigan ASB bo'lgan bolalar uchun alohida ahamiyat kasb etadi ^[1].

Jan Piaje bolalarning kognitiv va ijtimoiy rivojlanishida ramziy hamda tasavvuriy o'yinlarning ahamiyatini ta'kidlagan ^[2]. Uning tadqiqotlari o'yin bolalarga atrofdagi dunyo haqidagi bilimlarni shakllantirish va shaxslararo munosabatlarni anglash imkonini berishini ko'rsatadi. Biroq ASB bo'lgan bolalarda ramziy o'yin faoliyatining yetarli darajada rivojlanmaganligi kuzatilishi mumkin, bu esa ularning ijtimoiylashuv jarayoniga salbiy

ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli tadqiqotchilar mazkur muammolarni bartaraf etishga qaratilgan strukturaviy o'yin aralashuvlarini ishlab chiqishga alohida e'tibor qaratganlar.

Zamonaviy tadqiqotlar ASB bo'lgan bolalar uchun o'yinga asoslangan aralashuvlarning samaradorligini tasdiqlovchi muhim ilmiy dalillarni taqdim etadi. Wolfberg tomonidan ishlab chiqilgan Integratsiyalashgan o'yin guruhlar (Integrated Play Groups) modeli ijtimoiy aloqalar, do'stlik munosabatlari va muloqotni rivojlantirishga qaratilgan tengdoshlar vositachiligidagi o'yin faoliyatiga asoslanadi. Ushbu model natijalari autizmli bolalarda qo'shma e'tibor, ijtimoiy ishtirok va o'zaro ta'sir ko'nikmalarining sezilarli darajada yaxshilanishini ko'rsatgan^[3].

Kasari va hamkorlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda tengdoshlar vositachiligidagi ijtimoiy aralashuvlarning ahamiyati o'rganilgan. Natijalar shuni ko'rsatdiki, strukturaviy tashkil etilgan o'yin faoliyati maktab muhitida ASB bo'lgan bolalarning ijtimoiy tashabbuslari va muloqotga kirishish faolligini oshiradi^[4]. Tadqiqot davomida boshqariladigan o'yin mashg'ulotlarida qatnashgan bolalar an'anaviy yondashuvlar qo'llanilgan bolalarga nisbatan yuqori darajadagi ijtimoiy o'zaro ta'sirni namoyon etganlar.

Barton va Wolery tomonidan amalga oshirilgan tadqiqotlar natijalari o'yinga asoslangan o'qitish strategiyalari til rivoji, ijtimoiy kompetensiya va moslashuvchan xulq-atvor ko'rsatkichlariga ijobiy ta'sir qilishini ko'rsatadi. Mualliflar o'yin faoliyatiga asoslangan erta aralashuv dasturlari bolalarni inklyuziv ta'lim muassasalariga tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etishini ta'kidlaydilar^[5].

Autizmli bolalar bilan ishlashda o'yinning ahamiyati Grinspan va Vider tomonidan ishlab chiqilgan Rivojlanish, Individual Farqlar va Munosabatlarga Asoslangan (DIR/Floortime) yondashuvi orqali ham asoslab berilgan. Ushbu model bolalar tashabbusiga asoslangan o'yin jarayonlari orqali hissiy aloqalarni mustahkamlash, muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish va ijtimoiy faollikni oshirishga qaratilgan^[6]. Ko'plab tadqiqotlar ushbu yondashuvning hissiy o'zaro ta'sir va ijtimoiy javob reaksiyalarini rivojlantirishdagi ijobiy samaralarini tasdiqlagan.

O'zbekistonda ham inklyuziv ta'limni rivojlantirish va maxsus ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalarni qo'llab-quvvatlash masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni^[11] hamda Prezidentimizning "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son¹ Farmoni^[10] inklyuziv ta'lim muhitini rivojlantirish va barcha o'quvchilar uchun teng imkoniyatlar yaratishni ustuvor vazifa sifatida belgilaydi. Ushbu normativ-huquqiy hujjatlar rivojlanishida o'ziga xos ehtiyojlarga ega bo'lgan bolalar uchun o'yinga asoslangan innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etishning huquqiy asoslarini yaratadi.

Shuningdek, R. Mavlonova^[7], N. Egamberdiyeva^[8] va U. Mahkamov^[9] kabi o'zbek olimlari maxsus ta'lim ehtiyojlariga ega bolalarning ijtimoiy moslashuvi, pedagogik qo'llab-quvvatlanishi va shaxs rivojlanishi masalalarini tadqiq etganlar. Ularning ilmiy ishlari interaktiv va o'yinga yo'naltirilgan pedagogik texnologiyalar muloqot ko'nikmalari, ijtimoiy faollik va hissiy farovonlikni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

Xalqaro va milliy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, o'yin faoliyati autizmli bolalarning ijtimoiylashuvini rivojlantirishda samarali pedagogik vosita sifatida xizmat qiladi. Mavjud tadqiqotlar sonining ortib borayotganiga qaramay, dalillarga asoslangan o'yin aralashuvlarini O'zbekistonning ijtimoiy-madaniy va ta'lim muhitiga moslashtirish bo'yicha qo'shimcha ilmiy izlanishlar olib borish zarur. Shu sababli o'yinga asoslangan ijtimoiylashuv masalasi zamonaviy maxsus pedagogika va rivojlanish psixologiyasining dolzarb hamda istiqbolli tadqiqot yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda autizm spektri buzilishi (ASB) bo'lgan bolalarning ijtimoiylashuvda o'yinga asoslangan faoliyatning rolini o'rganish maqsadida sifatli va tavsifiy tadqiqot dizayni qo'llanildi. Metodologik yondashuv maxsus pedagogika, rivojlanish psixologiyasi, inklyuziv ta'lim va ijtimoiy o'rganish nazariyasi tamoyillariga asoslandi. Tadqiqotning asosiy maqsadi ASB bo'lgan bolalarda ijtimoiy o'zaro ta'sir, muloqot ko'nikmalari, hissiy o'zini o'zi boshqarish va moslashuvchan xulq-atvorni rivojlantirishda turli o'yin shakllarining samaradorligini aniqlashdan iborat bo'ldi.

Tadqiqot autizm, bolalar rivojlanishi, ijtimoiylashuv jarayonlari va o'yinga asoslangan aralashuvlarga oid milliy hamda xalqaro ilmiy adabiyotlarni tizimli tahlil qilishga asoslandi. Tadqiqotning nazariy poydevorini shakllantirish maqsadida inklyuziv ta'limga bag'ishlangan ilmiy nashrlar, monografiyalar, taqrizdan o'tgan ilmiy jurnal maqolalari, ta'lim siyosatiga oid hujjatlar va normativ-huquqiy manbalar o'rganildi. Autizm aralashuvi hamda bolalarning ijtimoiy rivojlanishi sohasiga salmoqli hissa qo'shgan Lev Vygotskiy, Jan Piaje, Pamela Wolfberg, Connie Kasari, Stanley Greenspan va boshqa olimlarning ilmiy ishlari alohida tahlil qilindi.

Tadqiqot jarayonida bir nechta ilmiy tadqiqot usullaridan foydalanildi. O'yin va ijtimoiylashuvga oid nazariy qarashlar hamda mavjud ilmiy yondashuvlarni o'rganish uchun nazariy tahlil usuli qo'llanildi. Turli ta'lim muas-

1 <https://lex.uz/ru/docs/-5841063>

sasalarida amaliyotga tatbiq etilgan o'yinga asoslangan aralashuv modellari o'rtasidagi o'xshash va farqli jihatlarni aniqlash maqsadida qiyosiy tahlil usulidan foydalanildi. Avvalgi empirik tadqiqotlarda keltirilgan tizimli kuzatuv ma'lumotlari o'rganilib, o'yin faoliyati davomida bolalarning ijtimoiy xulq-atvorida namoyon bo'ladigan umumiy qonuniyatlar aniqlashtirildi. Shuningdek, turli manbalarda keltirilgan natijalarni birlashtirish va umumiy ilmiy xulosalar chiqarish uchun sintez hamda umumlashtirish usullari qo'llanildi.

Metodologik yondashuv autizm bilan ishlash amaliyotida keng qo'llanadigan o'yin faoliyatining to'rtta asosiy turiga qaratildi: strukturaviy o'yin, ramziy o'yin, hamkorlikdagi o'yin va terapevtik o'yin. Strukturaviy o'yin faoliyati kattalar tomonidan boshqariladigan va navbat kutish, ulashish hamda muloqotni boshlash kabi muayyan ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yo'naltirilgan maqsadli faoliyatlarni o'z ichiga oladi. Ramziy o'yin tasavvur va rolli faoliyatni rag'batlantirib, bolalarga turli ijtimoiy rollar hamda shaxslararo munosabatlarni amaliy ravishda o'rganish imkonini beradi. Hamkorlikdagi o'yin tengdoshlar o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, jamoada ishlash, hamdardlik va o'zaro tushunishni shakllantiradi. Terapevtik o'yin esa psixologlar va maxsus pedagoglar tomonidan hissiy ifoda hamda ijtimoiy javob reaksiyalarini rivojlantirish maqsadida qo'llanadigan maxsus metodikalarni o'z ichiga oladi.

O'yinga asoslangan faoliyat bilan bog'liq ijtimoiylashuv natijalarini baholash uchun autizm bo'yicha tadqiqotlarda keng qo'llanadigan bir qator ko'rsatkichlar tahlil qilindi. Jumladan, ijtimoiy tashabbus ko'rsatish chastotasi, tengdoshlar bilan muloqotga javob berish darajasi, ko'z bilan aloqa qilish, qo'shma e'tibor, verbal va noverbal muloqot, guruh faoliyatida ishtirok etish, hissiy o'zini o'zi boshqarish hamda moslashuvchan ijtimoiy xulq-atvor kabi ko'rsatkichlar o'rganildi. Tahlil ushbu ko'rsatkichlarda kuzatiladigan ijobiy o'zgarishlarga o'yin aralashuvlarining qay darajada ta'sir ko'rsatganini aniqlashga qaratildi.

Tadqiqot davomida ilmiy etika tamoyillariga qat'iy rioya qilindi. Tahlil faqat nashr etilgan ilmiy manbalar hamda rasmiy normativ-huquqiy hujjatlarga asoslandi. Tadqiqot doirasida bolalar ishtirokida bevosita tajriba yoki kuzatuvlar o'tkazilmaganligi sababli shaxsiy ma'lumotlar yig'ilmadi va qayta ishlanmadi.

Tahlil qilingan barcha manbalar ilmiy ishonchlilik, dolzarblik va autizmli bolalarning ijtimoiylashuv jarayonlarini yoritishga qo'shgan hissasi mezonlari asosida tanlab olindi. Mazkur metodologik yondashuvlar yordamida o'yin faoliyatining autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalar ijtimoiylashuviga ta'siri har tomonlama tahlil qilinib, ularning inklyuziv ta'lim va ijtimoiy muhitga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvini ta'minlashga xizmat qiluvchi samarali pedagogik mexanizmlar aniqlandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Zamonaviy ilmiy adabiyotlar hamda inklyuziv va maxsus ta'lim amaliyoti tahlili shuni ko'rsatadiki, o'yinga asoslangan faoliyat autizm spektri buzilishi (ASB) bo'lgan bolalarning ijtimoiylashuviga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari o'yin bolalarning muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish, ijtimoiy munosabatlarni shakllantirish va ijtimoiy me'yorlar hamda talablarni o'zlashtirishda samarali pedagogik vosita ekanligini tasdiqlaydi. Strukturaviy va interaktiv o'yin faoliyatlarida muntazam ishtirok etuvchi bolalarda ijtimoiy faollik, tengdoshlar bilan muloqot qilish va shaxslararo munosabatlarni rivojlantirish ko'rsatkichlari yuqori ekanligi aniqlangan.

Tahlil natijalariga ko'ra, eng muhim o'zgarishlardan biri ijtimoiy muloqot ko'nikmalarining rivojlanishi bilan bog'liq. Ma'lumki, ASB bo'lgan bolalar suhbatni boshlash, muloqotni davom ettirish, ijtimoiy signallarni tushunish va ularga mos ravishda javob qaytarishda qator qiyinchiliklarga duch keladilar. O'yinga asoslangan aralashuvlar esa ushbu ko'nikmalarni tabiiy va rag'batlantiruvchi muhitda takroriy ravishda mashq qilish imkonini yaratadi. Navbat kutish, rollarni taqsimlash va hamkorlikdagi vazifalarni bajarishga asoslangan strukturaviy o'yinlar bolalarni tengdoshlari va kattalar bilan faol muloqotga jalb qiladi. Natijada verbal va noverbal muloqot, ko'z bilan aloqa qilish, ijtimoiy munosabatlarni boshlash hamda ularni davom ettirish qobiliyatlarida sezilarli ijobiy o'zgarishlar kuzatiladi.

Topilmalar tengdoshlar bilan o'zaro ta'sirning ijtimoiy rivojlanishdagi muhim o'rnini ham tasdiqlaydi. Inklyuziv ta'lim muassasalarida olib borilgan tadqiqotlar ASB bo'lgan bolalar odatiy rivojlanayotgan tengdoshlari bilan hamkorlikdagi o'yin faoliyatidan katta foyda olishini ko'rsatadi. Bunday o'zaro ta'sirlar kuzatish orqali o'rganish, ijtimoiy jihatdan maqbul xulq-atvorni modellashtirish va do'stlik munosabatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Birgalikdagi o'yin faoliyati davomida bolalar hamkorlik qilish, muzokara olib borish, resurslarni baham ko'rish va nizolarni konstruktiv hal etish ko'nikmalarini egallaydilar. Mazkur natijalar ijtimoiy o'rganish nazariyasining asosiy qoidalarini tasdiqlab, ijtimoiy rivojlanishda o'zaro ta'sir va modellashtirishning muhimligini ko'rsatadi.

Yana bir muhim natija hissiy rivojlanish va xulq-atvorni boshqarish bilan bog'liq. ASB bo'lgan bolalar ko'pincha hissiy ifoda, xavotirni nazorat qilish va xulq-atvor moslashuvchanligi bilan bog'liq qiyinchiliklarni boshdan kechiradilar. O'yinga asoslangan aralashuvlar, ayniqsa terapevtik va ramziy o'yinlar, bolalarga his-tuyg'ularini ifodalash, salbiy kechinmalarni boshqarish va turli ijtimoiy vaziyatlarga moslashuvchan javob qaytarishni o'rganish uchun qulay sharoit yaratadi. Tahlil qilingan tadqiqotlar bunday faoliyatlarda muntazam ishtirok etuvchi bolalarda ijtimoiy xavotir darajasining pasayishi, xulq-atvor muammolarining kamayishi va

hissiy javob reaksiyalarining yaxshilanishini ko'rsatadi. Shu sababli o'yin nafaqat ijtimoiy rivojlanishga, balki bolalarning psixologik farovonligiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Tahlil natijalari ramziy o'yinlarning ijtimoiy tushunishni rivojlantirishdagi alohida ahamiyatini ham ko'rsatadi. ASB bo'lgan ko'plab bolalarda tasavvuriy va ramziy o'yinlarga qiziqishning pastligi kuzatiladi, bu esa ularning boshqalarning nuqtai nazari, his-tuyg'ulari va ijtimoiy rollarini anglash imkoniyatlarini cheklashi mumkin. Ramziy o'yinlarni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik dasturlar empatiya, nuqtai nazarni qabul qilish va ijtimoiy bilish ko'rsatkichlarining yaxshilanishi bilan bog'liq ekanligi aniqlangan. Rolli o'yinlar orqali bolalar turli ijtimoiy vaziyatlarni talqin qilish, hissiy holatlarni anglash va boshqalarning ehtiyojlariga mos ravishda javob qaytarishni o'rganadilar. Ushbu natijalar o'yin va kognitiv-ijtimoiy rivojlanish o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ta'kidlovchi rivojlanish nazariyalarini qo'llab-quvvatlaydi.

Natijalar tahlili shuni ko'rsatadiki, o'yinga asoslangan ijtimoiylashuvning samaradorligi ko'p jihatdan aralashuvning sifati va tashkiliy tuzilishiga bog'liq. Faqatgina o'yin vositalarini taqdim etish ijobiy ijtimoiy natijalarga erishish uchun yetarli emas. Samarali dasturlar odatda o'qituvchilar, psixologlar, terapevtlar yoki ota-onalarning tizimli rahbarligini o'z ichiga oladi. Ular bolalarning o'zaro ta'sirini qo'llab-quvvatlaydi, ijobiy xulq-atvor namunalari ko'rsatadi va erishilgan natijalarni mustahkamlaydi. Kattalarning maqsadli yordami bolalarning faol ishtirokini saqlab qolish hamda murakkabroq ijtimoiy ko'nikmalarni bosqichma-bosqich egallashiga yordam beradi. Shu bois pedagoglar va ota-onalarning kasbiy tayyorgarligi o'yinga asoslangan aralashuvlarning samaradorligini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Inklyuziv ta'lim nuqtai nazaridan olingan natijalar o'yinga asoslangan yondashuvlar ASB bo'lgan bolalarning umumiy ta'lim muhitida faol va mazmunli ishtirok etishlari uchun keng imkoniyatlar yaratishini ko'rsatadi. Hamkorlikka asoslangan o'yin faoliyatlarini qo'llaydigan inklyuziv sinflarda o'zaro qabul qilish, tushunish va ijobiy tengdoshlar munosabatlari samaraliroq rivojlanadi. Bunday muhitlar ijtimoiy izolyatsiya xavfini kamaytirib, bolalarda jamiyatning to'laqonli a'zosi ekanlik hissini shakllantiradi. Ushbu natijalar maxsus ta'lim ehtiyojlariga ega o'quvchilar uchun teng imkoniyatlar va ijtimoiy inklyuziyani ta'minlashga qaratilgan xalqaro ta'lim siyosati tamoyillariga mos keladi.

O'zbekistonda amalga oshirilayotgan ta'lim islohotlari nuqtai nazaridan ham o'yinga asoslangan pedagogik texnologiyalarning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Inklyuziv ta'limni rivojlantirishga qaratilgan davlat siyosati ASB bo'lgan bolalarning ijtimoiylashuvini qo'llab-quvvatlovchi dalillarga asoslangan pedagogik amaliyotlarni joriy etish uchun qulay imkoniyatlar yaratmoqda. Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim dasturlariga tizimli o'yin faoliyatlarini kiritish autizm spektridagi bolalarda muloqot ko'nikmalari, ijtimoiy moslashuv va ta'lim jarayonidagi ishtirokni sezilarli darajada yaxshilashi mumkin.

Umuman olganda, olingan natijalar o'yin autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalarning ijtimoiylashuvini qo'llab-quvvatlovchi samarali rivojlantiruvchi va pedagogik vosita ekanligini tasdiqlaydi. Strukturaviy, hamkorlikdagi, ramziy va terapevtik o'yinlar orqali bolalar muhim ijtimoiy kompetensiyalarni egallaydilar, muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradilar, hissiy o'zini o'zi boshqarish qobiliyatini mustahkamlaydilar hamda ta'lim va ijtimoiy hayotda faolroq ishtirok etadilar. Mazkur natijalar o'yinga asoslangan aralashuvlarni zamonaviy inklyuziv ta'lim amaliyotiga keng joriy etish zarurligini ko'rsatadi va autizmli bolalarning muvaffaqiyatli ijtimoiy integratsiyasini ta'minlashga qaratilgan maxsus pedagogik dasturlarni yanada takomillashtirish muhimligini tasdiqlaydi.

XULOSA VA TAVSIYALAR

Ushbu tadqiqot natijalari o'yinga asoslangan faoliyat autizm spektri buzilishi (ASB) bo'lgan bolalarning ijtimoiylashuvini rivojlantirishning eng samarali pedagogik mexanizmlaridan biri ekanligini tasdiqlaydi. O'yin bolalar uchun muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish, ijtimoiy munosabatlarni shakllantirish, xulq-atvor me'yorlarini o'zlashtirish hamda ta'lim va ijtimoiy muhitda faol ishtirok etish imkonini beruvchi tabiiy va qo'llab-quvvatlovchi muhitni yaratadi. An'anaviy o'qitish usullaridan farqli ravishda, o'yin bolalarni tabiiy muloqotga jalb etadi hamda tajribaga asoslangan o'rganish imkoniyatlarini taqdim etadi. Bu esa ijtimoiy muloqot va moslashuv jarayonlarida qiyinchiliklarga duch keladigan ASB bo'lgan bolalar uchun alohida ahamiyat kasb etadi.

Xalqaro va milliy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, strukturaviy, hamkorlikdagi, ramziy va terapevtik o'yin faoliyatlari ASB bo'lgan bolalarda ijtimoiy kompetensiyani rivojlantirishga sezilarli hissa qo'shadi. Mazkur faoliyatlarda muntazam ishtirok etish verbal va noverbal muloqotni yaxshilaydi, tengdoshlar bilan o'zaro munosabatlarni mustahkamlaydi, hissiy o'zini o'zi boshqarish qobiliyatini rivojlantiradi hamda moslashuvchan xulq-atvorni shakllantiradi. Bundan tashqari, o'yinga asoslangan aralashuvlar empatiya, hamkorlik, o'ziga ishonch va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu sifatlar esa muvaffaqiyatli ijtimoiy integratsiyaning muhim tarkibiy qismlaridan hisoblanadi. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan ta'lim islohotlari va inklyuziv ta'limni rivojlantirish jarayonida o'yinga asoslangan pedagogik yondashuvlarning ahamiyati tobora ortib bormoqda.

Dalillarga asoslangan o'yin aralashuvlarini ta'lim amaliyotiga joriy etish ASB bo'lgan bolalarning ijtimoiy moslashuvi va har tomonlama rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi. Shu sababli o'yin nafaqat bo'sh vaqtni mazmunli tashkil etish vositasi, balki maxsus ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalarning shaxsiy, ijtimoiy va kognitiv rivojlanishini ta'minlovchi strategik pedagogik vosita sifatida ham e'tirof etilishi lozim.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

- ta'lim muassasalarida o'yinga asoslangan aralashuvlardan foydalanishni kengaytirish, ya'ni maktabgacha ta'lim tashkilotlari, umumta'lim maktablari va rehabilitatsiya markazlari ASB bo'lgan bolalar uchun mo'ljallangan ta'lim dasturlariga strukturaviy va hamkorlikdagi o'yin faoliyatlarini muntazam ravishda integratsiya qilishlari zarur;
- pedagog va mutaxassislarining kasbiy tayyorgarligini kuchaytirish, bunda malaka oshirish va kasbiy rivojlanish dasturlari o'qituvchilar, psixologlar, logopedlar hamda maxsus pedagoglarni o'yinga asoslangan ijtimoiylashuv strategiyalarini samarali qo'llash bo'yicha zarur bilim va ko'nikmalar bilan ta'minlashi lozim;
- inklyuziv o'yin muhitini rivojlantirish, ya'ni ta'lim muassasalari autizmli bolalarning odatiy rivojlanayotgan tengdoshlari bilan birgalikda o'yin faoliyatlarida ishtirok etishi uchun qulay sharoit yaratishi zarur;
- ota-onalar ishtirokini kuchaytirish, bunda ota-onalarga uy sharoitida o'yin faoliyatidan foydalanish orqali bolalarning muloqot ko'nikmalari, hissiy rivojlanishi va ijtimoiy o'rganishini qo'llab-quvvatlash bo'yicha amaliy tavsiyalar hamda treninglar tashkil etilishi maqsadga muvofiq;
- madaniy jihatdan moslashtirilgan aralashuv dasturlarini ishlab chiqish, ya'ni xalqaro miqyosda samaradorligi tasdiqlangan o'yinga asoslangan modellar O'zbekistonning ijtimoiy-madaniy va ta'lim sharoitlariga moslashtirilishi zarur;
- fanlararo hamkorlikni rivojlantirish, chunki ASB bo'lgan bolalarning samarali ijtimoiylashuvi pedagoglar, psixologlar, logopedlar, terapevtlar, tibbiyot xodimlari va ota-onalar o'rtasidagi uzviy hamkorlikni talab qiladi.

Shu bois aralashuv dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirishda kompleks hamda multidissiplinar yondashuvlarni qo'llash tavsiya etiladi.

Xulosa qilib aytganda, o'yin faoliyati autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalarning ijtimoiylashuvi, kommunikativ rivojlanishi va jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvini ta'minlashda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. O'yinga asoslangan yondashuvlarni inklyuziv ta'lim amaliyotiga keng joriy etish maxsus ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalarning hayot sifatini yaxshilash hamda ularning jamiyatdagi faol ishtirokini ta'minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida". – Toshkent, 2022. <https://lex.uz/ru/docs/-5841063>
2. Piaget J. Play, Dreams and Imitation in Childhood. – New York: W.W. Norton & Company, 1962. – 296 p.
3. Wolfberg P.J. Play and Imagination in Children with Autism. – 2nd ed. – New York: Teachers College Press, 2009. – 208 p.
4. Kasari C., Rotheram-Fuller E., Locke J., Gulsrud A. Making the connection: Randomized controlled trial of social skills at school for children with autism spectrum disorders // Journal of Child Psychology and Psychiatry. – 2012. – Vol. 53(4). – P. 431-439.
5. Barton E.E., Wolery M. Teaching pretend play to children with disabilities: A review of the literature // Topics in Early Childhood Special Education. – 2008. – Vol. 28(2). – P. 109-125.
6. Greenspan S.I., Wieder S. Engaging Autism: Using the Floortime Approach to Help Children Relate, Communicate, and Think. – Cambridge, MA: Da Capo Press, 2006. – 480 p.
7. Mavlonova R.A. Pedagogika. – Toshkent: O'qituvchi, 2019. – 528 b.
8. Egamberdiyeva N.M. Ijtimoiy pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 312 b.
9. Mahkamov U.I. Shaxs tarbiyasining pedagogik asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2017. – 256 b.
10. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978. – 159 p.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №6(3)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.